

УДК 349.22

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.22>

ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Єрмаков Ю.О.,

*доктор юридичних наук, професор,
полковник поліції, проректор*

*Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9400-0604*

Бутинська Р.Я.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри господарсько-правових дисциплін*

*Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-8492-2077*

Єрмаков Ю.О., Бутинська Р.Я. Гарантії соціального захисту працівників правоохоронних органів.

У статті досліджено гарантії соціального захисту працівників правоохоронних органів. Наголошено, що соціальний захист громадян України є одним із першоважливих завдань Української держави. Соціальний захист повинен стояти на сторожі інтересів людей, дбати про їхній добробут, який вимірюється багатьма компонентами, а не тільки кількістю матеріальних благ. Соціальний захист покликаний виробити гарантії для населення, для його адаптації до ринкових відносин, а також спрямувати політику держави і державних інституцій на людину. Гарантії соціального захисту в нашій державі є елементом правового статусу окремих категорій суб'єктів права. Це твердження справедливо стосується і статусу працівників правоохоронних органів. Зазначено, що законодавство України у сфері соціального забезпечення поліцейських спрямоване на захист їх правового статусу. Сучасне суспільство вимагає від правоохоронних органів високої ефективності та самовідданості в боротьбі зі злочинністю. Співробітники поліції щодня ризикують своїм життям і здоров'ям заради забезпечення безпеки громадян. Відповідно й держава вживає заходів для забезпечення соціальних гарантій поліцейським, щоб підтримати їх матеріально і захистити інтереси їхніх сімей. Соціальний захист співробітників правоохоронних органів – це система правових відносин, які виникають між співробітниками правоохоронних органів і правоохоронними органами, іншими суб'єктами права, з приводу надання співробітникам і (або) членам їх сімей на основі нормативних правових актів і з коштів бюджету, а також інших джерел грошових виплат, натурального забезпечення і послуг при настанні соціальних випадків, що тягнуть за собою необхідність їх соціального захисту, з метою забезпечення нормальних умов службової діяльності співробітників, а також компенсації підвищених психологічних і фізичних навантажень, службових обмежень і несприятливих наслідків настання соціальних випадків. Основними завданнями соціального захисту поліцейських є: а) можливість реалізації працівниками поліції конституційних прав на соціальний захист; б) запровадження дійової системи пенсійного страхування, що дасть змогу працівникам органів внутрішніх справ після виходу на пенсію мати гарантований рівень доходів, що, серед іншого, забезпечував би відповідний рівень конкурентоспроможної професії; в) впровадження принципу заінтересованості кожного працівника (у процесі його активної трудової діяльності) у власному матеріальному забезпеченні при виході на пенсію; г) врахування результатів трудової діяльності кожного працівника при визначенні розміру пенсії через встановлення залежності розміру пенсії від трудового вкладу (вслуга, заохочення, безперервний трудовий стаж) і страхового стажу. Під гарантіями соціального захисту працівників правоохоронних органів варто розуміти передбачені Конституцією України

та іншими нормативними правовими актами способи забезпечення виконання соціальних прав, що належать працівникам правоохоронних органів. Гарантії соціального захисту є важливим елементом правового статусу працівників правоохоронних органів. Держава передбачає підвищені заходи соціального захисту працівників правоохоронних органів, і це відповідає характеру їхньої професійної служби, адже їм доводиться виконувати завдання підвищеної складності, іноді з ризиком для життя і здоров'я. Особливі ж заходи соціального захисту дають змогу забезпечити баланс вимог держави до працівників правоохоронних органів, з одного боку, та їхніх соціальних потреб, з іншого боку.

Ключові слова: права людини, соціальний захист, захист працівників правоохоронних органів, співробітники поліції, соціальні гарантії, державна служба, владні повноваження.

Yermakov Yu.O., Butynska R.Ya. Guarantees of social protection of law enforcement officers.

The article examines the guarantees of social protection of law enforcement officers. It is emphasized that social protection of citizens of Ukraine is one of the primary tasks of the Ukrainian state. Social protection should guard the interests of people, take care of their well-being, which is measured by many components, and not only by the amount of material goods. Social protection is designed to develop guarantees for the population, for its adaptation to market relations, and also to direct the policy of the state and state institutions to the person. Social protection guarantees in our state are an element of the legal status of certain categories of legal subjects. This statement rightly applies to the status of law enforcement officers. It is noted that the legislation of Ukraine in the field of social security of police officers is aimed at protecting their legal status. Modern society requires law enforcement agencies to be highly effective and dedicated in combating crime. Police officers risk their lives and health every day to ensure the safety of citizens. Accordingly, the state takes measures to provide social guarantees to police officers in order to support them financially and protect the interests of their families. Social protection of law enforcement officers is a system of legal relations that arise between law enforcement officers and law enforcement agencies, other legal entities, regarding the provision of employees and (or) members of their families on the basis of regulatory legal acts and from budget funds, as well as other sources of cash payments, in-kind support and services in the event of social incidents that entail the need for their social protection, in order to ensure normal conditions for the employees' work, as well as compensation for increased psychological and physical stress, service restrictions and adverse consequences of social incidents. The main tasks of social protection of police officers are: a) the possibility of police officers to exercise their constitutional rights to social protection; b) introduction of an effective pension insurance system that will allow employees of internal affairs bodies to have a guaranteed level of income after retirement, which, among other things, would ensure an appropriate level of competitive profession; c) introduction of the principle of interest of each employee (in the process of his active work) in his own material security upon retirement; d) taking into account the results of each employee's work when determining the size of the pension by establishing the dependence of the size of the pension on the labor contribution (service, incentive, continuous work experience) and insurance experience. The guarantees of social protection of law enforcement officers should be understood as the methods provided for by the Constitution of Ukraine and other regulatory legal acts to ensure the implementation of social rights belonging to law enforcement officers. Social protection guarantees are an important element of the legal status of law enforcement officers. The state provides for increased social protection measures for law enforcement officers, and this corresponds to the nature of their professional service, because they have to perform tasks of increased complexity, sometimes with a risk to life and health. Special social protection measures make it possible to ensure a balance between the state's requirements for law enforcement officers, on the one hand, and their social needs, on the other.

Key words: human rights, social protection, protection of law enforcement officers, police officers, social guarantees, civil service, power.

Постановка проблеми. У Конституції України визнано, що людина є найвищою соціальною цінністю в Україні; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; права і свободи людини є невідчужуваними і непорушними, а їхній зміст та обсяг при прийнятті нових законів або внесенні до них змін не може бути звужений (статті 3, 21, 22 Конституції України) [1]. Окрім того, Основний закон визначає Україну як соціальною державу, політика якої

спрямована на створення сприятливих умов для життя і трудової діяльності кожного громадянина України. Так, у статті 46 Конституції визначено, що громадянам держави гарантується право на соціальний захист, що охоплює право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. З огляду на зазначене, у нинішніх реаліях, з урахуванням складної політичної, економічної та воєнної ситуації, соціальний захист громадян України є одним із першоважливих завдань Української держави. Соціальний захист повинен стояти на сторожі інтересів людей, дбати про їхній добробут, який вимірюється багатьма компонентами, а не тільки кількістю матеріальних благ. Соціальний захист покликаний виробити гарантії для населення, для його адаптації до ринкових відносин, а також спрямувати політику держави і державних інституцій на людину [2]. Гарантії соціального захисту в нашій державі є елементом правового статусу окремих категорій суб'єктів права. Це твердження справедливо стосується і статусу працівників правоохоронних органів.

Сучасне суспільство вимагає від правоохоронних органів високої ефективності та самовідданості в боротьбі зі злочинністю. Співробітники поліції щодня ризикують своїм життям і здоров'ям заради забезпечення безпеки громадян. Відповідно й держава вживає заходів для забезпечення соціальних гарантій поліцейським, щоб підтримати їх матеріально і захистити інтереси їхніх сімей.

При розгляді правового статусу співробітників правоохоронних органів у сучасних соціально-економічних умовах підвищена увага приділяється проблемам забезпечення реалізації гарантій їх соціального захисту. Ці проблеми правознавці розглядають з різних ракурсів: з позиції якості нормативної регламентації гарантій соціального захисту, його реалізації, ефективності.

Держава визнає важливість і складність роботи поліцейських і прагне створити сприятливі умови для їхньої ефективної служби. Утім, незважаючи на наявну законодавчу базу, на практиці виникають проблеми з повним і своєчасним забезпеченням реалізації цих гарантій, тому актуальним є вдосконалення системи соціального захисту правоохоронців. З огляду на це, система соціального захисту співробітників поліції повинна постійно розвиватися й адаптуватися до сучасних умов. Розв'язання наявних проблем дасть змогу підвищити мотивацію й ефективність роботи поліцейських, а також поліпшити якість їхнього життя і життя їхніх сімей.

Ступінь наукової розробки проблеми. Актуальні питання у сфері трудових правовідносин працівників правоохоронних органів досліджували, зокрема, такі науковці: О.І. Авраменко, Г.С. Іванова, С.П. Маловичко, О.В. Севідова, В.В. Альошин, Є.І. Білокур, О.І. Бутрин, О.О. Гудима, А.Л. Калімбет, Л.М. Князькова, М.Л. Смолярова, А.І. Суббот, В.І. Фелик, О.Й. Хомин, О.М. Шармар, Н.В. Шміло, Н. Болотіна, Н. Гетьманцев, М. Клемпарський, Л. Лазор, К. Мельник, В. Щербина та ін. Окремі аспекти гарантій діяльності правоохоронних органів досліджували у своїх працях Н.П. Матюхіна, О.Ю. Синявська, В.С. Трояновський, С.М. Шило, В.Х. Ярмакі та ін. Утім, пропри вагомні наукові доробки у цій сфері, через недостатню вивченість проблеми соціальних гарантій працівників правоохоронних органів досі актуальною є потреба в дослідженні їхнього соціального забезпечення.

Мета статті – дослідження особливостей соціального захисту працівників правоохоронних органів.

Виклад матеріалу. Правоохоронні органи відіграють важливу роль у механізмі сучасної держави. Від ефективності їхньої діяльності багато в чому залежить рівень законності і правопорядку в країні, безпека громадян, ступінь захисту їхніх прав та законних інтересів. Своєю чергою на ефективність діяльності правоохоронних органів значною мірою впливає рівень їх соціального захисту і членів їхніх сімей [3]. Окрім того, як слушно наголошує М. Кропивницький, оскільки правоохоронні органи є структурно організованими колективами наділених спеціальними владними повноваженнями службовців – працівників правоохоронних органів, то від належного рівня їх соціального захисту безпосередньо залежить прозорість та ефективність діяльності цих органів у рамках верховенства права [4].

Дослідники розглядають систему правоохоронних органів через їх поділ на три групи: 1) основні, до яких належать: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Державна фіскальна служба України, Державна прикордонна служба України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Державна кримінально-виконавча служба України; 2) суб'єкти управління правоохоронною

діяльністю, а саме суди і прокуратура; 3) органи, які поряд з основною діяльністю реалізують певні правоохоронні функції: органи державного фінансового контролю, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державна виконавча служба; органи рибоохорони, органи державної лісової охорони, управління державної охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія, Державна міграційна служба, Державна екологічна інспекція, Державна санітарно-епідеміологічна служба, Державна архітектурно-будівельна інспекція [5, с. 7].

Е. Мачульська під соціальним захистом розуміє «діяльність держави, спрямовану на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних чинників, які впливають на особистість, створення умов для самовизначення й утвердження в житті» [6]. Соціальний захист співробітників правоохоронних органів – це «система правових відносин, які виникають між співробітниками правоохоронних органів і правоохоронними органами, іншими суб'єктами права, з приводу надання співробітникам і (або) членам їх сімей на основі нормативних правових актів і з коштів бюджету, а також інших джерел грошових виплат, натурального забезпечення і послуг при настанні соціальних випадків, що тягнуть за собою необхідність їх соціального захисту, з метою забезпечення нормальних умов службової діяльності співробітників, а також компенсації підвищених психологічних і фізичних навантажень, службових обмежень і несприятливих наслідків настання соціальних випадків» [3].

Х. Босак трактує соціальний захист правоохоронців як «сукупність законодавчо закріплених економічних, правових та інших прав, пільг, преференцій, що не тільки наділяють цю категорію державних службовців, найманих працівників комплексом прав, але й водночас забезпечують дієвий механізм належної реалізації й ефективного захисту цих прав. Усе зазначене вище дозволяє стверджувати, що соціальний захист працівників ОВС повинен містити комплекс заходів, спрямованих, по-перше, на компенсацію обмежень, об'єктивно обумовлених характером діяльності; по-друге, на реалізацію соціальних очікувань працівників, що покладені в основу їх професійного вибору; по-третє, на нейтралізацію факторів, які перешкоджають ефективній службовій діяльності» [7, с. 163–164]. М. Смолярова визначає соціальний захист працівників правоохоронних органів як «систему заходів та соціальних пільг, що забезпечують задоволення матеріальними й духовними потребами та компенсують певні обмеження, встановлені законодавством щодо цих категорій працівників» [8].

Зазначимо, що право соціального захисту, будучи конституційною гарантією, закріплено також в інших законах України, які регулюють діяльність правоохоронних органів. Це важливо, тому що всім працівникам правоохоронних органів має бути забезпечений належний рівень соціального захисту, оскільки від цього частково залежить ефективність функціонування цієї системи [9].

Служба в правоохоронних органах являє собою професійну службову діяльність, яка здебільшого пов'язана зі специфічним контингентом (підозрюваними, обвинуваченими, засудженими) і відрізняється від служби в інших державних структурах. Правоохоронці виконують обов'язки, які часом пов'язані з ризиком для здоров'я і життя, з додатковими фізичними й емоційними навантаженнями через особливі умови служби. Тому одним із найважливіших завдань у процесі становлення правової держави має бути соціальна захищеність співробітників правоохоронних органів, серед яких і співробітники служби виконання покарань.

Основними завданнями соціального захисту поліцейських є: а) можливість реалізації працівниками поліції конституційних прав на соціальний захист; б) запровадження дієвої системи пенсійного страхування, що дасть змогу працівникам органів внутрішніх справ після виходу на пенсію мати гарантований рівень доходів, що, серед іншого, забезпечував би відповідний рівень конкурентоспроможної професії; в) впровадження принципу заінтересованості кожного працівника (у процесі його активної трудової діяльності) у власному матеріальному забезпеченні при виході на пенсію; г) врахування результатів трудової діяльності кожного працівника при визначенні розміру пенсії через встановлення залежності розміру пенсії від трудового вкладу (вислуга, заохочення, безперервний трудовий стаж) і страхового стажу [10]. Для реалізації означених завдань необхідні певні гарантії соціального захисту як способи, що надають працівникам правоохоронних органів можливість реалізовувати свої права.

Видається логічним, що для формування такої реалізації мають бути забезпечені певні умови. І вони повинні бути врегульовані чинним законодавством, зокрема в таких актах права, як угоди або договори, що містять трудові норми. До слова, відповідно до міжнародних норм захисту прав людини, зокрема Загальної декларації прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародного пакту про гро-

мадянські і політичні права (ООН, 1966 р.) і Факультативних протоколів № 1 і 2 до цього Пакту, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (ООН, 1966 р.), Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950 р.) та Європейської соціальної хартії (Рада Європи, 1961 р., переглянута 1996 р.), інших актів, Україна розробила і законодавчо затвердила систему законодавчих актів, спрямованих на соціальний захист і населення загалом, і співробітників правоохоронних органів зокрема. При цьому, на переконання Н. Шаптала, «з одного боку, держава добровільно взяла на себе певні соціальні зобов'язання, виконання і дотримання яких є обов'язком України як соціально орієнтованої держави, про що Конституційний Суд України зазначав у своїх рішеннях, а з іншого – соціальні виплати і гарантії мають ґрунтуватися не тільки і не стільки на бажанні держави, в особі відповідних органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, скільки на об'єктивній економічно обґрунтованій основі» [12]. Необхідність існування гарантій у праві пояснюється тим, що тільки за їх наявності права можуть бути реально дієвими, а суб'єкти, які є носіями суб'єктивних прав, – безперешкодно здійснювати їх.

Під забезпеченням діяльності правоохоронних органів В. Макарчук розуміє «процес створення нормативних, організаційних, технічних та інших необхідних умов з боку уповноважених від держави суб'єктів задля надання можливості належного виконання правоохоронними органами їхніх повноважень у цій сфері» [13]. При цьому вчений виокремлює дві групи гарантій: організаційні та функціональні. Організаційні, до яких належать правові (вичерпність обов'язків), фінансові (належне фінансове й організаційно-технічне забезпечення) та соціальні гарантії (різноманітна допомога від держави в передбачених соціальних випадках), є невід'ємним складником життєздатності інституту правоохоронних органів загалом та можливості здійснення повноважень конкретним співробітником зокрема. Функціональні гарантії діяльності правоохоронних органів як суб'єктів формування й реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони є системою процедур і способів зіставлення бажаного результату їхньої діяльності із фактичним, що здійснюється задля виявлення її сильних і слабких сторін з подальшим відповідним реагуванням [13].

Гарантії правового забезпечення працівників прокуратури Г. Іванова класифікує так: 1) загальні гарантії, тобто система економічних, політичних, духовних та інших відносин, умов, факторів, що декларуються Основним законом – Конституцією України; 2) спеціальні гарантії, які закріплені у відповідних нормативно-правових актах (як правило, законах), що регулюють діяльність органів прокуратури [14, с. 71]. Окрім того, важливою гарантією для реалізації покладених на працівників прокуратури завдань є забезпечення їх особистої безпеки [15]. Так, для забезпечення безпеки працівників органів прокуратури та їхніх близьких родичів, недоторканності житла, а також збереження їхнього майна, з урахуванням конкретних обставин, можуть застосовуватися такі заходи, як особиста охорона, охорона житла і майна; видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; тимчасове розміщення в безпечних місцях; переведення на іншу роботу, скерування на навчання; заміна документів, зміна зовнішності, персональних та/або біометричних даних; переселення в інше місце проживання тощо [15].

Отже, під гарантіями соціального захисту працівників правоохоронних органів варто розуміти передбачені Конституцією України та іншими нормативними правовими актами способи забезпечення виконання соціальних прав, що належать працівникам правоохоронних органів. Гарантії соціального захисту є важливим елементом правового статусу працівників правоохоронних органів.

Держава передбачає підвищені заходи соціального захисту працівників правоохоронних органів, і це відповідає характеру їхньої професійної служби, адже їм доводиться виконувати завдання підвищеної складності, іноді з ризиком для життя і здоров'я. Особливі ж заходи соціального захисту дають змогу забезпечити баланс вимог держави до працівників правоохоронних органів, з одного боку, та їхніх соціальних потреб, з іншого боку.

Також варто зазначити, що система гарантій соціального захисту інтегрована в закон. Більше того, зміни до окремих законодавчих актів передбачають різні види соціальних гарантій: у сфері грошового, житлового, санаторно-курортного забезпечення й медичного обслуговування. Так, у пункті 32 Додатка до Рекомендації Рес (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» від 19 вересня 2001 року передбачено, що працівники поліції «повинні мати соціальні та економічні права, як і державні службовці,

у максимально можливого обсязі. Зокрема, поліцейські мають право організувати або брати участь у представницьких організаціях, отримувати належну заробітну плату та соціальне забезпечення, а також бути забезпеченими спеціальними заходами з охорони здоров'я і безпеки, враховуючи особливий характер роботи поліції» [16]. Закріплення в законі гарантій соціального захисту зобов'язує державу реалізувати конкретні заходи, що не просто забезпечують соціальну захищеність, а й постійно підвищують її якість.

Соціальний і правовий захист працівників правоохоронних органів визначається обов'язком держави вдосконалювати й реалізувати законодавчо встановлені державою соціальні гарантії та пільги, спрямовані на підвищення і зміцнення соціального статусу й соціальної захищеності співробітника пенітенціарної системи. Це підвищить рівень престижності служби в органах кримінально-виконавчої системи, дозволить співробітникам відчувати себе більш затребуваними і захищеними, необхідними державі й суспільству.

Працівники правоохоронних органів та ветерани Національної поліції мають право на низку соціальних пільг, які надає держава. Серед них – безплатний проїзд у громадському транспорті та компенсація за оренду житла. Так, згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 886, поліцейські, які не мають власного житла в місті служби, можуть отримувати щомісячну компенсацію за оренду помешкання. Сума залежить від конкретного населеного пункту [17]. Якщо в поліцейського троє і більше членів сім'ї, виплати збільшуються на 50 %.

Гарантії соціального захисту працівників правоохоронних органів включають грошове утримання (оплату праці), виплати, пов'язані зі службою і звільненням, медичне забезпечення, санаторно-курортне лікування, страхування і пенсійне забезпечення, а також підтримку для членів сімей загиблих співробітників. Ці гарантії мають на меті забезпечити гідне життя й захистити від наслідків, пов'язаних з виконанням службових обов'язків. Вони (гарантії) охоплюють широкий спектр прав та пільг, покликаних компенсувати ризики й обмеження, пов'язані зі специфікою служби. Так, поліцейські можуть користуватися громадським транспортом у місті, приміським і місцевим сполученням безплатно (крім таксі) під час виконання службових обов'язків. Також вони можуть користуватися попутним транспортом. Це передбачено статтею 62 (п. 7 ч. 10) Закону України «Про Національну поліцію» [18]. У разі службових відряджень поліцейські мають право на першочергову купівлю квитків та розміщення в готелях, пред'явивши службове посвідчення й документи про відрядження.

Загалом гарантії соціального захисту працівників правоохоронних органів спрямовані на забезпечення їх матеріального добробуту, здоров'я і безпеки, а також підтримку членів їхніх сімей.

Одним із ключових елементів соціального захисту є стабільне матеріальне забезпечення. Поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначає Кабінет Міністрів України залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання [18]. Співробітники правоохоронних органів отримують регулярну заробітну плату, розмір якої залежить від посади, звання та стажу служби. Крім основної заробітної плати, передбачені різні надбавки і премії за виконання складних завдань, роботу в особливих умовах та вислугу років. Ці фінансові стимули допомагають підтримувати високий рівень мотивації та відданість службі. Окрім того, згідно з чинним законодавством за поліцейськими, які тимчасово проходять службу за межами України, зберігається виплата грошового забезпечення в національній валюті та виплачується винагорода в іноземній валюті за нормами і в порядку, що визначені Кабінетом Міністрів України [18].

Здоров'я співробітників правоохоронних органів відіграє важливу роль у їхній професійній діяльності. Тому держава забезпечує поліцейських безкоштовним медичним обслуговуванням у спеціалізованих медичних закладах. Це передбачає регулярні профілактичні огляди, лікування різних захворювань, реабілітацію після травм та оперативне втручання. Члени сім'ї співробітника також можуть отримувати медичну допомогу на пільгових умовах. Так, згідно зі статтею 95 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС). У разі відсутності за місцем проходження служби, місцем проживання або тимчасового перебування поліцейських закладу охорони здоров'я МВС чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, допомогу надають державні або комунальні заклади охорони здоров'я. За необхідності поліцейський може бути направлений за висновком відповідного закладу охорони здоров'я на обстеження або лікування до приватного закладу охорони здоров'я або іноземного

медичного закладу [18]. Безоплатне медичне обслуговування поширюється і на членів сім'ї поліцейського: дружину чи чоловіка, дітей до 18 років, а якщо вони навчаються у виші – до 23 років. Для сімей поліцейських, які загинули або отримали інвалідність під час служби, передбачено безплатне санаторно-курортне лікування раз на два роки. Поліцейські і їхні сім'ї можуть отримати знижки на відпочинок у санаторіях, реабілітаційних центрах та будинках відпочинку Міністерства внутрішніх справ: працівники сплачують 25 %, члени сім'ї – 50 % від вартості путівки [18].

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики щодо поліцейських є питання забезпечення житлом. Поліцейські забезпечуються житлом на підставах і в порядку, визначених житловим законодавством. Поліцейським, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлова площа надається в першочерговому порядку. Особам, які звільнені зі служби в поліції і визнані особами з інвалідністю I групи внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків, або захворювання, одержаного під час проходження служби в поліції, і які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлові приміщення надаються позачергово. Членам сім'ї (дружині (чоловіку), дітям) поліцейського, який загинув під час виконання службових обов'язків, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов та на момент загибелі поліцейського перебували на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у відповідному населеному пункті, житлове приміщення надається позачергово (ст. 96 Закону «Про національну поліцію») [18].

Робота в поліції пов'язана з підвищеним ризиком для життя і здоров'я. Тому всі співробітники правоохоронних органів застраховані державою на випадок загибелі або отримання каліцтва при виконанні службових обов'язків. У разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського виплачується одноразова грошова допомога (ст. 97 Закону) [18]. Члени сім'ї поліцейського також мають певні соціальні гарантії. Окрім того, працівникам правоохоронних органів в Україні гарантують право на додаткові фінансові виплати, різноманітні компенсації та гідну заробітну плату. Держава надає їм надбавки до окладу, соціальні гарантії, пільги та інші форми підтримки. Система соціального захисту співробітників поліції спрямована на створення комфортних умов для виконання ними своїх професійних обов'язків та забезпечення стабільності їхнього життя і життя їхніх сімей.

Отже, гарантії соціального захисту співробітників поліції можна розглядати як компенсаційний захід за обмеження, складність і напруженість служби, а також ризики для життя і здоров'я, пов'язані з умовами проходження служби. Такі гарантії сприяють підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, а відтак і поліпшенню стану безпеки в Україні з огляду на триваючу війну з боку росії.

Висновки. З урахуванням воєнної ситуації, що склалася, необхідність удосконалення правової системи України, зокрема правового механізму й діяльності державних органів, до складу яких входять правоохоронні органи, а також реалізація заходів державної підтримки вимагають постійної уваги та удосконалення. Проаналізувавши нормативно-правові акти у сфері соціального захисту працівників правоохоронних органів, можемо сформулювати такі основні гарантії їх соціального захисту:

Грошове забезпечення та оплата праці. Гідне грошове утримання, що відповідає умовам служби та складності виконуваних завдань.

Охорона здоров'я і медична допомога. Безоплатне медичне обслуговування (зокрема, медикаментозне забезпечення, санаторно-курортне лікування та відпочинок) працівників і членів їхніх сімей у відповідних закладах охорони здоров'я.

Пенсійне забезпечення. Спеціальний порядок пенсійного забезпечення за вислугою років або у разі втрати працездатності, що відрізняється від загальноприйнятої системи.

Житлове забезпечення. Можливість отримання житла, грошової компенсації за оренду житла або участь у спеціальних державних програмах соціального забезпечення житлом.

Державне страхування та компенсації. Обов'язкове державне особисте страхування на випадок загибелі, поранення (контузії, травми або каліцтва) під час виконання службових обов'язків. У разі загибелі працівника його сім'ї виплачується одноразова грошова допомога.

Правовий і державний захист. Забезпечення особистої безпеки працівників та їхніх близьких родичів, недоторканності житла і збереження їхнього майна у зв'язку зі службовою діяльністю. Можуть застосовуватися спеціальні заходи безпеки, такі як особиста охорона, видача зброї й засобів індивідуального захисту.

Додаткові пільги. Встановлення скороченого робочого дня для окремих категорій, надання додаткових оплачуваних відпусток, пільги при влаштуванні дітей до дошкільних закладів.

На сучасному етапі розвитку України соціальний захист працівників правоохоронних органів є пріоритетом нарівні з іншими завданнями. Особливо важливими є питання забезпечення житлом і підвищення грошового забезпечення. Ці два складники соціального захисту істотно впливають на ефективність функціонування правоохоронної системи України. По суті, гарантії соціального захисту є способами, що забезпечують реальне здійснення гарантованих Конституцією і законами України соціально-економічних прав і свобод правоохоронних органів. Держава, передбачаючи гарантії соціального захисту, виконує в такий спосіб свій обов'язок перед співробітниками правоохоронних органів, адже висуває зі свого боку високі вимоги до їхньої службової діяльності, а також покриває ті ризики, з якими безпосередньо пов'язане проходження служби в органах внутрішніх справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.11.2025).
2. Зайцев С.Ю. Сутність та значення соціального захисту працівників поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 887–889. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/217.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
3. Альошин В. Поняття соціального захисту співробітників правоохоронних органів. *Юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 201–210. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2021/24.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
4. Кропивницький М.О. До питання соціального захисту працівників правоохоронних органів України: проблемні аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. юридична*. 2024. № 4. С. 43–48. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/942/917> (дата звернення: 17.11.2025).
5. Науменко С.М. Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2019. 20 с.
6. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ: Знання, 2005. 381 с.
7. Босак Х.З. Щодо вдосконалення соціального захисту співробітників органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 154–166.
8. Смолярова М.Л. Правовий та соціальний захист працівників правоохоронних органів : навч. посіб. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019. 111 с.
9. Хомин О.Й., Бутрин О.І. Правова основа соціального захисту працівників правоохоронних органів України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. економічна*. 2016. № 2. С. 132–140. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1281/1/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BD.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).
10. Подорожній Є.Ю. Особливості соціального захисту працівників поліції в сучасних умовах. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 10 квіт. 2012 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2012. С. 72–73. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be19e6a7-88d4-4172-b34c-d3cd23810be5/content> (дата звернення: 17.11.2025).
11. Сприндис С.І. Поняття соціального захисту працівників правоохоронних органів. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. 2021. Вип. 34. С. 66–71. URL: https://www.researchgate.net/publication/357600780_PONATTA_SOCIALNOGO_ZAHISTU_PRACIVNIKIV_PRAVOOHORONNIH_ORGANIV (дата звернення: 17.11.2025).
12. Шаптала Н. Гарантії забезпечення соціального захисту прав людини: практика Конституційного Суду України. *Сайт Конституційного Суду України*. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/Shaptala.doc> (дата звернення: 17.11.2025).

13. Макарчук В.В. Гарантії діяльності правоохоронних органів як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони. *Держава та регіони. Сер. «Право»*. 2022. № 2 (76). С. 29–33. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/4.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
14. Іванова Г.С. Соціально-правове забезпечення та гарантії діяльності працівників прокуратури в умовах реформування органів прокуратури України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 70–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_12 (дата звернення: 17.11.2025).
15. Шлапко Т.В., Кисельова О.І., Хлус М.Г. Гарантії реалізації трудових та соціально-забезпечувальних прав працівників органів прокуратури як складова частина їх правового статусу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 168–173. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/32.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).
16. Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року та Пояснювальний меморандум. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
17. Про затвердження Порядку виплати та визначення розміру грошової компенсації поліцейським за найм ними житла: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 № 866. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.11.2025).
18. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.11.2025).